

ÇİFT ÜNSÜZLE BAŞLAYAN KELİMELERİN YAZIM SORUNU*

Cemil EKİYOR

Özet

Bu çalışmada Türkçeye giren çift ünsüzle başlayan kelimelerin yazım sorunu üzerinde durulmuştur.

Türkçede kelime başında çift ünsüz bulunmadığı için bu tür kelimelerin yazım sorunu ya iskarpin, iskele, istasyon, istatik örneklerindeki gibi kelimenin başına bir ünlünün ya da purova, pılâsman, pılân, pılâstik, purogram örneklerindeki gibi iki ünsüzün arasına bir ünlünün getirilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Amaç kelimeyi, başındaki çift ünsüzü bir ünlü ile açarak Türkçenin kurallarına uygun hâle getirmektir.

Bu sorun ilk defa TDK'nin 1941'de yayımladığı İmlâ Kılavuzu'nda ele alınmıştır. Burada bu tür kelimelerin plâsman-pılâsman, plâstik-pılâstik, plân-pılân, program-purogram, prova-purova, statik-istatik gibi ikili imlası önerilmiştir. Daha sonraki yıllarda bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Fakat yazarlarımız, şairlerimiz ve önemi bilginlerimiz yazılarında konuşmada ortaya çıkan sesi yazıda da göstermişlerdir. Bu durum Türkçenin "sesçil" imlasına da uygun düşmektedir.

Anahtar kelimeler: çift ünsüzle başlayan kelimeler, yazım kuralları, sesçil imla.

The Question of Spelling of the Words Beginning with Double Consonants

Abstract

In this study, the problem of spelling of the words beginning with double consonants in the words that are transferred to Turkish is investigated.

Because of the fact that no word in Turkish begins with double consonants, this problem has been tried to be resolved either by adding a vowel to the beginning of the word as in iskarpin, iskele, istasyon, istatik or by adding a vowel between double consonants as in purova, pılâsman, pılân, pılâstik, purogram. The purpose of doing this was to add a vowel to the word in order to make the word conforming to the rules of Turkish.

This problem was firstly taken into consideration in the Spelling Guide that was published by the Turkish Language Institution in 1941. In this guide, the double spelling of these words such as plâsman-pılâsman, plâstik-pılâstik, plân-pılân, program-purogram, prova-purova,

* Çalışmada sunulan görüşler; kurumsal değil, yazarının kişisel görüşleridir.
* Çalışma, Bilkent Ü ile Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Ü'nin birlikte düzenlediği IV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı'nda bildiri olarak da sunulmuştur.

statik-istatik is recommended. In the following years, this usage is abandoned. Nevertheless, our authors, poets and important scientists have demonstrated in their essays the actual sound that appears in talking. This situation is also conforming to the “phonetic” character of Turkish orthography.

Key words: words beginning with double consonants, orthography, phonetic spelling.

1. Giriş:

Goethe, “Bir dilin kudreti, kendini, yabancı olan şeyleri atmakta değil, onları yutup hazmetmekte gösterir.” diyor. Nasıl ki benim Anadolu kelimeyi İngilizce *Anatolia*, Fransızca ise *Anatolie* biçimine dönüştürerek almışsa benim büyük ve güçlü dilim de içine giren yabancı unsurları kendi kurallarına benzetmeye çalışmıştır.

Korkmaz; tarihî geçmişi, konuşulduğu coğrafi alanın genişliği ve yeni kelime türetmeye elverişli oluşuyla Türkçenin bilim, kültür ve dünya dili olduğunu söylemektedir (Korkmaz, 2004: 486). Aksan, bu gerçeği, Batı dilleri ile Türkçenin söz varlığından hareket ederek ortaya koymaya çalışır: “Göz ile ilgili 200, el ile ilgili 170, burunla ilgili 250 dolayında Türkçede deyim bulunmaktadır. Fransızcada göz (oeil) ile oluşturulmuş, en çok kullanılan deyimlerin sayısı 60, Almancada yine göz (auge) sözcüğünü içeren deyimlerin sayısı ise 40 dolayındadır.” (Aksan 2005: 56-57) Bu tespit, Batı dillerine göre Türkçenin daha zengin bir söz varlığına sahip olduğunu göstermektedir.

Yabancı uzmanların da büyük ve güçlü olduğunu kabul ettiği dilimiz; özellikle Arapça, Farsça, Yunanca, Rusça, Çince ve Japoncadan gelen kelimeleri kendi kurallarına dönüştürmekte güçlük çekmemiştir. Bu dillerden gelen kelimelerin çoğu Türkçenin ses ve yapı özelliklerine göre yazılmıştır. Fakat aynı hassasiyet, nedense Latin yazı sistemini kullanan dillerden gelen kelimelerde gösterilmemiştir. Gerçi bir kısmı dilimizin söyleyiş özellikleriyle yazıya geçirilmiştir: *Napolyon, Demirbaş Şarl; Atina, Cenevre, Selanik; kanalet (Fr.), lastik (Fr.), mayo (Fr.), revir (Alm.), salata (İt.), tersane (İt.), joker (İng.)* gibi. Ama bir kısmı da dilimizin kurallarına aykırı biçimiyle yazılmaktadır: *Beethoven, Shakespeare, New York; francala (İt.), gram (Fr.), grup (Fr.), plan (Fr.), spor (Fr.), treyler (İng.)* gibi. Bu tür kelimelerin yazım sorununu Harf İnkılabı’ndan bu yana bir türlü çözemedik. Ayrıca Türkçede bir hecede en çok dört harf (kırk, yurt vb.) bulunduğu için yabancı dillerden dilimize girmiş *kontr (Fr.), sfenks (Fr.), sprej (İng.), tekst (Fr.)* gibi beş-altı harften oluşan heceler de dilimizde sorun yaratmaktadır. Bu da irdelenmesi gereken bir başka sorun olarak karşımızda durmaktadır.

2. Çalışmanın amacı:

Bu çalışmanın amacı, Türkçenin ses özelliklerine uymayan çift ünsüzle başlayan alıntı kelimelerin dilimizin kurallarına uydurulması yolunda yapılan çabalara ışık tutmak ve dilimizin imlasını kolaylaştıracığı düşüncesiyle bu konuya dâhillerimizin dikkatlerini tekrar çekmektir.

3. Kapsamı ve yöntemi:

Çalışmada, dilimizin ses özelliklerine aykırı alıntı kelimelerin nasıl uydurulmaya çalışıldığı ortaya konulurken TDK'nin 1941 yılında yayımladığı *İmlâ Kılavuzu*, 2005'te yayımladığı *Yazım Kılavuzu* ile *Türkçe Sözlük* esas alınacaktır. Ayrıca bilim insanlarımızın bu konudaki görüşlerinden, yazarlarımızın eserlerindeki uygulamalarından yararlanılacaktır. Bu maksatla *İmlâ Kılavuzu*, *Yazım Kılavuzu* ve *Türkçe Sözlük*'teki alıntı kelimelerin yazım biçimi tek tek taranmıştır. Çift ünsüzle başlayanların tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Yazar ve bilim insanlarımızın eserlerindeki uygulamalardan yararlanılırken rastgele örnekleme yöntemine başvurulmuştur.

4. Bulgular ve değerlendirme:

Türkçe 12 milyon kilometrekarelik alanda, 220 milyon konuşur sayısı ile dünyanın en çok konuşulan 5. büyük dilidir. Böylesine büyük ve güçlü dilimiz, yüzlerce yabancı kelimeyi kendi kurallarına uydurmak suretiyle içine almıştır. Dilimizin önemli sözlüklerinden biri olan *Türkçe Sözlük* (TDK 2005b)'te 14.816 yabancı kelimenin varlığından söz edilmektedir (Aktaş 2007: 523). Türkçe içindeki, verilen bu sayıdan da daha fazla olan, yabancı kelimeleri çeşitli yöntemlerle kendi kurallarına uydurmaya çalışmıştır. Bu yöntemleri, konuyu fazla dallandırmamak maksadıyla, “Başında çift ünsüz bulunmayan kelimelerin Türkçeye girişi” ve “Başında çift ünsüz bulunan kelimelerin Türkçeye girişi” olmak üzere iki başlık altında ele alacağım.

4.1. Başında çift ünsüz bulunmayan kelimelerin Türkçeye girişi:

Başında birden fazla ünsüz bulunmayan İtalyanca, Fransızca, İspanyolca ve İngilizce birçok kelime dilimize, Türkçedeki söyleniş biçimiyle geçmiştir. Bu tür kelimeleri *ablocà* (İt.)> *abluka*, *abonné* (Fr.)> *abone*, *adapté* (Fr.)> *adapte*, *embargo* (İsp.)> *amborgo*, *ambulance* (Fr.)> *ambulans*, *escorte* (Fr.)> *eskort* biçiminde örneklendirebiliriz.

Bazı kelimeler ise hem söyleyişe hem de Türkçenin ses özelliklerine uyarak dilimize girmiştir: Farsça *şikenbe*, *şikence* kelimeleri dilimize girerken Türkçede “ş” ile kelime başlamadığı için başına bir ünlü alarak *işkembe*, *işkence* olmuştur. Farsça *rişte*, *rûze*; Arapça *rub* kelimeleri dilimize girerken Türkçede r ünsüzü ile kelime başlamadığı için başına ünlü almış; *erişte*, *oruç*, *urup* olmuştur. Fransızca *harmonie*, *harmonique*, *harmonium*, *héroïne*, *hermine*, *hôtel*; İtalyanca *hortensia* gibi bazı kelimeler, Türkçede h ünsüzü olmadığı için dilimize girerken hem bu ünsüzünü düşürmüş hem de dilimizdeki okunuşa uymuştur: *armoni*, *armonik*, *armonize*, *armonyum*, *eroin*, *ermin*, *otel*, *ortanca* (bitki). Bu h ünsüzünü koruyan kelimeler de bulunmaktadır: İngilizce *hall*, *hobby*, *holding*; Fransızca *hiérarchie*, *homogène* gibi kelimeler, Türkçeye sırasıyla *hol*, *hobi*, *holding*, *hiyerarşi*, *homojen* biçiminde girmiştir.

Fransızca *iode* (kim.), *ion* (fiz. ve kim.), *iodure* (kim.), *laboratoire*, *oogone*, *oolithe*; İtalyanca *sedia* gibi bazı kelimeler, Türkçede kelime kökünde iki ünlü yan yana bulunmadığı için araya bir y veya v ünsüzü alarak dilimize girmiştir: *iyot*, *iyon*, *iyodür*, *laboratuvar*, *ovogon*, *ovolit*, *sedye*.

Türkçede kelime kökünde aynı cinsten iki ünsüz yan yana bulunmaz. Bu nedenle Arapça *hiss, zann*; Fransızca *passif, pissoir, opérète*; İngilizce *offset, pass, skiff* gibi bazı kelimeler ikiz ünsüzünün birini düşürerek dilimize girmiştir: *his, zan, pasif, pisivar, operet, ofset, pas, skif*.

Türkçede ayın harfi yoktur. Ayınla başlayan Arapçadaki kelimeler Türkçeye geçenken ayın harfini düşürmüştür: *˘umr, ˘urf, ˘uŝr, ˘uzr* gibi kelimeler dilimize *ömür, örf, öŝür, özür* biçiminde girmiştir.

Alıntı kelimelerin dilimize girerken, Türkçenin kurallarına uyma biçimi tabii ki bu verilenlerle sınırlı değildir. Konumuz “başta çift ünsüz sorunu” olduğu için bu verilenlerle, Türkçenin yabancı kelimeleri kendi kurallarına nasıl uydurduğu örneklenmeye çalışılmıştır.

4.2. Başında çift ünsüz bulunan kelimelerin Türkçeye girişi:

Türkçe, kurallarına uymayan alıntı kelimelerin çoğunu kendi kurallarına uydurmaya çalışırken çift ünsüzle başlayan kelimelerde aynı hassasiyeti göstermemiştir. Bu tür kelimelerin yazım sorunu, bazı kelimelerde giderilmiş olsa da genel olarak varlığını sürdürmektedir.

Sorunun kaynağı, Türkçe kelimelerin başında iki veya daha çok ünsüzün bulunmamasıdır. *Türk, dört, kürk, yurt* gibi kelimelerde de görüldüğü gibi çift ünsüz ancak kelime sonunda bulunabiliyor. Tabii bu ünsüz çiftleri de ancak şu belirli ünsüzlerden oluşmaktadır: “*lç (ölç-), lk (ilk, kalk), lp (alp), lt (alt); nç (güvenç), nk (denk), nt (ant); rç (sürç-), rk (ürk, kork-), rp (sarp), rs (sars-), rt (ört-); st (üst); ŝt (hiŝt, piŝt).*” (Ediskun 2007: 76). Aslında Türkçe, çift ünsüzle biten bu tür kelimeleri de hoş karşılamamaktadır. Çünkü çift ünsüzle biten *Türk* kelimesinin VII. yy.dan önce “*türük*”, daha önceleri ise “*törük*” biçiminde kullanıldığı ileri sürülmektedir (Milliyet). Kelime sonundaki iki ünsüzü, bir ünlü ile ayrı hecelere ayırma hadisesi özellikle Arapçadan ve Farsçadan dilimize geçen kelimelerde açıkça görülmektedir: *nakl>nakil, fıkır>fikir, hüküm>hüküm, vakf>vakıf, ecr>ecir, hacz>haciz, sabr>sabır, küfir>küfür, zehr>zehir, neŝir>neŝir*. Bu kelimeler, günümüzde de aldıkları ünlüleriyle yazı ve konuşma dilinde kullanılmaktadır. Aynı yöntemi Batı kaynaklı kelimelerde kullanmayı yazım kılavuzları uygun görmemektedir. Nedeni ise belli değildir. Ama bazı yazarlarımız, Batı kökenli kelimelerin yazım sorununu eserlerinde aynı yöntemle aşmayı bilmişlerdir:

“*Dizlerim kırılıverdi. Őezlonga çöktüm... Őimdi film tamamlanıyor.*” (Yesari 1974: 29)

“*Mektubu, Madam İstelyanonun apartimanına göndermişler!*” (Yesari 1974: 23)

Türkçenin, çift ünsüzle başlayan yabancı kelimelerle tanışması ve bu kelimeleri kendi kurallarına uydurmaya çalışması yeni değildir. 15-16. yüzyıldan başlayarak Türkçeye, özellikle İtalyanca ve Fransızca gibi Batı dillerinden *scala* (iskele), *scarpino* (iskarpın), *prova* (prova); *station* (istasyon), *placement* (plasman), *plan* (plan), *plastique* (plastik), *programme* (program), *statique* (statik) gibi çift ünsüzle başlayan yüzlerce kelime girmiştir.

17. yy. şairi Nabi'nin, *Hayriyye* adlı eserinde İstanbul'dan söz ederken şehrin adını hem “*Stanbul*” hem de “*İstanbul*” biçiminde yazdığını görmekteyiz:

“*Olmıya şehir-i Stanbûl kadar*

Etsin İstanbul'u Allah ma'mûr

Andadır cümle meâl-i umûr (Kaplan 1976: 230)

Kelime başındaki çift ünsüz sorunu, şu iki yöntemle aşılılmıştır:

Birinci yöntem: Çift ünsüzle başlayan kelimenin başına, ünlüsünün özelliğine göre “ı”, “i”, “u” ünlülerinden birinin getirilmesiyle, baştaki iki ünsüzün ayrı hecelere dağıtılmasıdır. Önerilen bu yöntem; *ı-skaça, ı-skota, ı-stampa; i-skarpin, i-skele, İ-skoç, i-skonto, i-spirto, i-stasyon; u-skumru, u-skuru, u-sturpa* örneklerinde de görüldüğü gibi dilimizde tutmuştur. Başa getirilen ünlü; *ıs-ka-ça, ıs-ko-ta, ıs-tam-pa; is-kar-pin, is-ke-le, İs-koç, is-kon-to, is-pir-to, is-tas-yon; us-kum-ru, us-ku-ru, us-tur-pa* biçiminde ünsüzlerin ayrı hecelere dağılmasını sağlamıştır. Böylece kelime de Türkçenin “başta çift ünsüz olmaz” özelliğine uydurulmuştur.

Yazım Kılavuzu ve Türkçe Sözlük'te bu yöntemle Türkçeye uydurulmuş pek çok kelime vardır. *Türkçe Sözlük* (TDK 2005)'te 60 adet tespit edilmiştir. Bu yöntemle Türkçeye girmiş kelimeler aşağıda yer almaktadır:

scazza (İt.)> *ıskaça*, scarsa (İt.)> *ıskarça*, scarmos (İt.)> *ıskarmoz*, scarto (İt.)> *ıskarta*, scotta (İt.)> *ıskota*, scooner (İng.)> *ıskuna*, sparmazza (İt.)> *ısparmaça*, spatola (İt.)> *ıspatula*, spavli (İt.)> *ıspavli*, stampa (İt.)> *ıstampa*, scalare(İt.)> *ıskalarya*, scandaglio (İt.)> *ıskandil*, scarpello (İt.)> *ıskarpela*, scarpino (İt.)> *ıskarpin*, scorto (İt.)> *ıskarto*, scala (İt.)> *iskele*, squelette (Fr.)> *iskelet*, skamni (Yun.*)> *ıskemle*, ski (İng.)> *ıski*, Skoç (İng.*)> *İskoç*, skolastik (Fr.)> *ıskolastik*, sconto (İt.)> *ıskonto*, scorbut (Fr.)> *ıskorbüt*, scorzone (İt.)> *ıskorçina*, scotta (İt.)> *ıskota*, Slav (Fr.*)> *İslav*, Slavist> *İslavist*, Slavistik (Fr.*)> *İslavistik*, Slavlaştırmak> *İslavlaştırmak*, Sloven (Fr.*)> *İsloven*, snobizm (Fr.*)> *ısnobizm*, sbirro (İt.)> *ıspir*, spiraglio (İt.)> *ıspiralya*, spirito (İt.)> *ıspirto*, spiritisme (Fr.)> *ıspiritizma*, stadia (İt.)> *ıstadya*, stalagmite (Fr.)> *ıstalagmit*, stalaktite (Fr.)> *ıstalaktit*, station (Fr.)> *ıstasyon*, statistique (Fr.)> *ıstatistik*, stecca (İt.)> *ısteka*, stiva (İt.)> *ıstif*, stecca (İt.)> *ıstika*, steam (İng.)> *ıstim*, stimare (İt.)> *ıstimara*, stimatore (İt.)> *ıstimator*, steamboat (İng.)> *ıstimbot*, stringa (İt.)> *ıstinga*, stop (İng.)> *ıstop*, stor (Fr.)> *ıstor*, straglio (İt.)> *ıstralva*, sporta (İt.)> *ışporta*, spandito (İt.)> *ızbandut*, sbirro (İt.)> *ızbiro*, screw (Fr.)> *ıshuru*, scombrus

(Yun.)> *uskumru*, screw (İng.)> *uskur*, screw (İng.)> *uskuru*,
stramazzo (İt.)> *usturmaça*, stropa (İt.)> *usturpa*¹.

Kelimeler incelendiğinde sorunun *sb*, *sc*, *sk*, *sq*, *sl*, *sm*, *sn*, *sp* ve *st* ünsüz çiftleriyle başlayanlarda yaşandığı ve başa getirilen *ı*, *i* veya *u* ünlülerinden biriyle de çözüldüğü görülmektedir.

TDK'nin 1941'de yayımladığı *İmlâ Kılavuzu*'nda başa ünlü getirilerek de yazılabileceği önerilen kelimeler sadece 12 tanedir. Bu yöntemle Türkçenin kurallarına uydurulan kelimelerin yazımı dile yerleştiği için, ikili yazım örneklerine çok az rastlamaktayız:

smokin-ismokin, *spektroskop- ispektroskop*, *spekülasyon- ispekülasyon*, *spekülâtör- ispekülâtör*, *sper- isper*, *statik- istatik*, *stereografi- istereografi*, *stereografik- istereografik*, *stratigrafi- istratigrafi*, *striknin- istriknin*, *stronsium- istronsium*, *stok- istok*.

Başa ünlü alan yabancı kelimelerin 2005 *Yazım Kılavuzu*'nda ikili yazımına rastlanmamıştır. Ancak *Türkçe Sözlük* (TDK, 2005b)'te ikili yazımlar, kullanımı yaygın olan ve yaygın olmayan ayrımı yapılarak verilmiştir. Bunların sayısı da sadece 14 tanedir. Bu kelimeler, aşağıda yaygın kullanılanları solda, yaygın olmayan kullanımları ise sağda olacak şekilde sıralanmıştır:

ski- iski, *İskoç- Skoç*, *skolastik- iskolastik*, *Slav- İslav*, *Slavca- İslavca*, *Slavcılık- İslavcılık*, *Slavist- İslavist*, *Slavistik- İslavistik*, *Slavlaştırmak- İslavlaştırmak*, *Sloven- İsloven*, *snobizm- isnobizm*, *stalagmit- istalagmit*, *stalaktit- istalaktit*, *stor- istor*.

İkinci yöntem: Kelimenin başındaki iki ünsüz arasına, ünlüsünün özelliğine göre *ı*, *i*, *u* ünlülerinden birinin getirilmesiyle ünsüzlerin ayrı hecelere dağıtılmasıdır. Bu yöntemle yabancı kelimelerin Türkçeye uydurulması, Yeni Türk Harfleri'nin kabulünü izleyen ilk yıllarda büyük rağbet görmüştür. Bu rağbet nedeniyle TDK'nin 1941'de yayımladığı *İmlâ Kılavuzu*'nda 246 kelimenin ikili yazılımı önerilmiştir. İkili yazımı önerilen kelimeler aşağıdadır:

blenoraji-bilenoraji, *blokhavz-bılokhavz*, *bloknot-bıloknot*,
blöf-bülöf, *blüz-bulüz*, *brakisefal-bırakisefal*, *branda-bıranda*,
bravo-bıravo, *Brehmen-Birehmen*, *brıçka-bırıçka*, *brıç-bırıç*,
brik-birik, *briyantın-biriyantin*, *brom-bırom*, *bromür- bıromür*,
bronş-bıronş, *bronşçuk-bıronşçuk*, *bronşit-bıronşit*, *bronz- bıronz*, *broş-buroş*, *broşür-buroşür*; *dragon-diragon*, *dram- dıram*, *dramatik-dıramatik*, *dramaturg-dıramaturg*, *dretnot- diretnot*, *drenaj-direnaj*, *dresuvar-diresuvar*, *drezinga-direzina*,

¹ (*) işaretli bilgiler, *Türkçe Sözlük* (2005b)'te bulunmadığından Pars Tuğlacı'nın *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*'ünden alınmıştır.

drogist-dirogist, droseragiller-dıroseragiller; flâma-filâma, Flâman-Filâman, flânda-filânda, flâvta-filâvta, flâvtacı-filâvtacı, fleol-fileol, flok-filok, floka-filoka, florin-filorin, flöre-filöre, flört-filört, flûrya-filûrya, flüor-filüor; flüorışı-flüorışı, flüorışıl-flüorışıl, flüorin-flüorin, flüt-fülüt, flütçü-flütçü, frak-firak, francala-firancala, francalacı-firancalacı, frank-firank, Fransa-Firansa, Fransız-Firansız, Fransızca-Firansızca, frekans-firekans, fren-firen, frengi-firengi, frengili-frengili, Frengistan-Firengistan, Frenk-Firenk, frenlemek-firenlemek, frenlenmek-firenlenmek, frenoloji-firenoloji, freze-fireze, fribort-firibort, frigorifik-firigorifik, friksiyon-firiksiyon; glikojen-gulikojen, glikoz-gulikoz, glikozit-gulikozit, gliserin-giliserin, gliserinli-giliserinli, glokoni-gilokoni, glüten-gülüten, grado-gırado, grafi-gırafi, grafik-gırafik, grafit-gırafit, grafofon-gırafofon, grafometre-gırafometre, gram-gıram, gramofon-gıramofon, grandı-gırandı, granit-gıranit, granüle-gıranüle, granülit-gıranülit, grekoromen-gırekoromen, grena-gırena, grev-gırev, grevci-gırevci, gri-gıri, grizu-gırizu, grup-gırup; klâsik-kılâsik, klâsiklik-kılâsiklik, klâsisizm-kılâsisizm, klâsör-kılâsör, klâvye-kılâvye, klinik-klinik, klişe-kılışe, klor-kılor, klorit-kılorit, klorofil-kılorofil, kloroform-kıloroform, klorölçer-kılorölçer, kramp-kıramp, krampon-kırampon, krater-kıratır, kredi-kıredi, kredo-kıredo, krem-kırem, krema-kırema, krematoryum-kırematoryum, kreozot-kıreozot, krep-kırep, kriket-kıricket, kripton-kıripton, kristal-kırystal, kristaloit-kırystaloit, kritik-kırıtık, kriyoskopi-kırıyoskopi, kriz-kırız, krizalit-kırızalit, krizantem-kırızantem, kroki-kıroki, krom-kırom, kromatik-kıromatik, kromatin-kıromatin, kromatofer-kıromatofer, kromlu-kıromlu, kromoplast-kıromoplast, kromosfer-kıromosfer, kromozon-kıromozon, kronometre-kıronometre, kruvazör-kıruvazör; ksenon-kıksenon; plâçka-pilâçka, plâçkacı-pilâçkacı, plâjyoklâz-pilâjyoklâz, plâka-pilâka, plân-pilân, plâncete-pilâncete, plânkete-pilânkete, plânkton-pilânkton, plânya-pilânya, plâsman-pilâsman, plâstik-pilâstik, plâstron-pilâstron, plâterina-pilâterina, plâtin-pilâtin, plâtonik-pilâtonik, plâzma-pilâzma, pleistosen-pileistosen, pliyosen-piliyosen, plonjon-pilonjon, pragmatizm-pıragmatizm, pranga-pıpranga, pratik-pıratik, pratika-pıratika, prekambriyum-pırekambriyum, prens-pırens, prensip-pırensip, prenslik-pırenslik, pres-pıres, presbit-pıresbit, presbitlik-pıresbitlik, prese-pırese, presesyon-pıresesyon, presto-pıresto, prim-pırim, primadonna-pırimadonna, primatlar-pırimatlar, priz-pıriz, prizma-pırizma, prizmatik-pırizmatik, problem-pıroblem, program-pırogram, programlamak-pırogramlamak,

programlı-purogramlı, proje-puroje, projeksiyon-purojeksiyon, projektör-purojektör, proletarya-puroletarya, proleter-puroleter, propaganda-puropaganda, propagandacı-puropagandacı, protestan-purotestan, protestanlık-purotestanlık, protesto-purotesto, protojin-purotojin, protokol-purotokol, protonema-purotonema, protoplâzma-purotoplâzma, prova-purova, Prusya-Purusya, Prusyalı-Purusyalı, pruva-puruva, psikolog-pisikolog, psikoloji-pisikoloji, psikoz-pisikoz; skandiyum-sıkandiyum, snop-sinop, snopluk-sinopluk, spor-sıpor, sporkesesi-sıporkesesi, sporlular-sıporlular; sportmen-sıportmen, stadya-sitadya, stadyum-sitadyum, staj-sitaj, stajyer-sitajyer; statolit-sitatolit, stosisist-sitatosist, ster-siter; trahunya-tirahunya, trakeliler-trakeliler, trakit-tırakit, traktör-traktör, trampa-tirampa, trampacı-tirampacı, trampete-tirampete, trampeteci-tirampeteci, tramvay-tiramvay, transatlantik-tiransatlantik, transformator-tiransformatör, transit-tiransit, transport-tiransport, trapez-tirapez, trapsal-tirapsal, trata-tirata, travers-tiravers, tremolit-tiremolit, tremolo-tiremolo, tren-tiren, tribün-tiribün, trigonometri-tirigonometri, trigonometrik-tirigonometrik, triko-tiriko, trimester-tirimestr, trinketa-tirinketa, tripoli-tiripoli, trişin-tirişin, triyo-tiriyo, trup-turup².

Kelimeler incelendiğinde *bl, br, dr, fl, fr, gl, gr, kl, kr, ks, pl, pr, ps, sk, sn, sp, st, tr* ünsüz çiftiyle başlayanların iki ünsüzü arasına -ses özelliğine göre- bir *ı, i, u* sesinin getirilmesiyle Türkçeye dönüştürülmeye çalışıldığı görülmektedir.

İmlâ Kılavuzu (TDK, 1941) bu öneride haksız da değildir. Çünkü bazı dilcilerimiz farklı görüşte olsalar da Yeni Türk Harfleri'nin kabulünden bu yana Türkçede sesi (söyleyişi) esas alan bir yazım düzeni vardır. Bu yöntem *Kılavuz*'un "İmlâ Kuralları" bölümünde şöyle ifade edilmektedir:

"Türkçe imlâda esas, dilin her sesini bir harf ile yazmaktır. Bu esasa göre yapılmış olan Türk alfabesi genel kültür Türkçesiyle konuşmada kullanılan bütün sesleri birer harf ile göstermektedir." (s. XI)

Kılavuz, yazımda sesi esas alırken, seslerin kişilere ve bölgelere göre farklılık göstereceğini de göz önünde bulundurmuş ve esas alınacak sesin "*genel kültür Türkçesiyle konuşmada kullanılan*" olduğunu ifade etmiştir. *Kılavuz*'da bu ses, şöyle tanımlanmıştır:

"Genel kültür Türkçesi, yurdumuzda nice yüz yıllardan beri sürüp giden kültür akışlarıyla bölgesel ağızların üstünde olarak yerleşmiş olan konuşma dilidir." (s. XI)

İşte bu tanıma uygun olarak araya ünlü alan ve ikili söyleyişi yaygınlık kazanan kelimeler de *Kılavuz*'un dizininde yer almıştır. Tablo 4'te de görüldüğü gibi ikili yazımı o dönemde yerleşmiş dilimizde çok sayıda kelime vardır.

² Bre kelimesine, *Kılavuz*'da yer almasına rağmen, ikili yazım önerilmemiştir.

“İmlâ Kılavuzu Hakkında Notlar” başlığı altında verilen bilgide, her iki yazımı da yaygın olanların dizine alındığı şu cümle ile ifade edilmektedir:

“Bir kelimenin iki söyleyiş ve yazılışı bir veya birbirine yakın derecede yaygın görüldüğü zaman her iki yazılış birlikte gösterilmiştir.”(s. 228)

Banguoğlu, *Dil Bahisleri-I* (1941) adlı kitabında sese dayalı imlânın Türk yazı diline sağladığı kolaylığı şöyle ifade eder:

“Bizim gibi dilin bütün seslerini vermiye çalışan yeni bir yazı kabul etmiş ve bu yazının tatbikinde eski imlâsındaki ananevi şekillerden içtinap ederek bugünkü konuşmanın mümkün olduğu kadar aynen ifadesine dikkat etmiş bir millet büyük bir kolaylığa maliktir. Çünkü ana dilinde yazabilmek için bir çok arkaik şekiller bellemiye mecbur değildir. Kelimelerin imlâsı doğrudan doğruya canlı telâffuzdan çıkarılmıştır.”(s. 16)

Aynı eserde yazarın; *pratik* (s. 17), *gramofon* (s. 17), *plâk* (s. 17), *program* (s. 19), *prensip* (s. 20), *broşür* (s. 36) kelimelerinde söyleyişi dikkate almadığını görmekteyiz. Yazar; *Türkçenin Grameri* (1974) adlı kitabında ise yabancı dillerden gelen ve Türkçenin hece yapısına uymayan heceleri dilimizin derece derece Türkçeleştirdiğini; bunlardan bizim söyleyişimize en aykırı düşenlerin “*çift doruklu*” heceler olduğunu ve dilimizin de genellikle bir sesli türetmeyle bunları parçaladığını, ikiye böldüğünü ifade eder (s. 54). Bu konuda uygulanan yöntemleri de şöyle açıklar:

“Düzeni bozan çift sesdeş baştaysa önlerine bir dar sesli getirip heceyi ikiye ayırırız: *skumbri*>*uskumru*, *station*>*istasyon*, *scala*>*iskele*...” (s. 55)

“Bazan da sesli bu iki sesdeş arasında türer: *stage*>*sitaj*, *sport*>*siport*, *speaker*>*sipiker* gibi.” (s. 55)

“Hece başında olsun, sonunda olsun Türk hece örneklerine yabancı düşen yerlerde düzenli hecelerde de bu sesli türemesi olabilir: *kayd*>*kayıt*, *rabt*>*rabit*, *Slovaque*>*İslovak*; *tromba*>*tulumba*, *shrapnel*>*şarapnel*, *Franc*>*Firenk*... gibi.” (s.55)

Kelime sonundaki çift ünsüzler arasında türeyen sesin, kelimenin “*halklaşmış*” olup olmamasına göre kaldığını veya düştüğünü ifade eden yazar, baştaki çift ünsüzlerin arasında söyleyişte türeyen sesin yazıda gösterilmeyeceğine dair bir görüş bildirmez. Hatta yazar, “*Bu tür kelimelerin (çift ünsüzle biten) kullanımında Arapsıma ve Fireksime (francisme) aydınların söyleyişini bazan halktan ayırır.*” derken Fireksime kelimesini, “*Fireksime*” biçiminde yazmaktadır.

İmlâ Kılavuzu (TDK, 1941)’nun; 1948’de üçüncü, 1956 ise dördüncü baskısı yapılır. Her ikisinde de çift ünsüzle başlayan kelimelerin yazımı için önerilenler aynıdır (1948: XXXVI; 1956: XXII). Ancak 1956 *Kılavuzu*’nda, 1941’deki ikili yazımlar korunurken ilave edilen 90 yeni kelimenin 79’una ikili yazım önerilmemiştir. Bu da ikili yazımın terk edilmeye başlandığının göstergesidir.

İkili yazımı önerilen kelimeler:

blokhavs-bilokhavs, gnays-gınays, grafoloji-gırafoloji, gramer-gıramer, grip-gırıp, klüp-kulüp, prenses-pırensens, smokin-simokin, stajiyer-sitajiyer, stok-istok, stronsiyum-ıstronsiyum.

İkili yazımı önerilmeyen kelimeler:

blâstulâ, blok, breş, brizbriz; drezin; floş, frenkinciri, frenkmenekşesi, frenküzümü, frisa, frişka; glâdyator; glâse, greypfrut; klâkson, klâvsen, klorometin, kloroplâst, kloş, Klüz, kranoloji, kravat, krepon, kreş, kreton, kriko, kritisizm, kronaksi, kronoloji, ksilofon; plâj, plâk, plânör, plâtform, plebisit, plutonyum, prafa, prevanyoryum, primat, profesör; profesyonel, profil, prosodi, protaktinyum, prostat, prostelâ, protain, proton; skavut, skeç, sperma, spiker, spiritualizm, stadya, standart, stenografi, stenotip, stereoskop, stereotipi, sterilize, sterlin, stilo, stratus, stratus, stüdyo; Trabzon, trafik, trahom, trajedi, trikosefal, trilyon, tritium, triton, trompet, tropika, tropikal, tropizm, troposfer, tröst.

Ediskun; 1963'te *Yeni Türk Dilbilgisi*, 2007'de ise *Türk Dilbilgisi* adıyla yayımladığı kitabında konuya şöyle bakmaktadır:

“Türkçede kelimelerin ya da hecelerin başında iki ünsüz bulunmaz. Başında iki ünsüz bulunan yabancı kelimeleri, dilimiz, ya bu ünsüzlerin arasına bir ünlü getirmek, ya da başa bir ünlü ekleyerek Türkçeleştirmeye çalışır: groş (İslavca)=kuruş, stasyon=istasyon, statistik=istatistik... gibi.” (Ediskun 1963: 79; 2007: 76)

Yazarın, 1963 baskı kitabında *psikolojik* (s. 7) ve *Fransızca* (s. 17) kelimelerinde baştaki çift ünsüzü koruduğu, grup kelimesinde ise ünsüzleri bir ünlü ile ayırdığı görülmektedir: *“Bir Heceli Diller Gurupu”, “Eklemler Diller Gurupu”, “Bükümlü Diller Gurupu”, “Bu gurupta, bir veya birden fazla heceli kelime...”* (s. 16); *“1. Gurup Bileşik Fiiller”* (s. 227). Kitabının gözden geçirilmiş 2007 baskısında ise *“gurup”* kelimesini tamamen atar, bunun yerine *takım, öbek* kelimelerini kullanır: *“Bir Heceli Diller Takımı”, “Eklemler Diller Takımı”, “Bükümlü Diller Takımı”, “Bir heceli diller takımında...”* (s. 17); *“Birinci Öbek Bileşik Fiiller”* (s. 228).

Zülfikar Hocam, imlada birliğin önemini *“İmlada birlik, dilde birlik demektir.”* sözüyle vurgulamaktadır (Zülfikar 2008a: 34). Hocamın, 1941 basımı *İmlâ Kılavuzu*'ndaki bu önerilere sıcak baktığı şu sözlerinden anlaşılmaktadır:

“Eğer bu kuralı yeni harflere geçtiğimiz yıllarda da işletebilseydik bugün bronşit, bronz, tren, blok, briç gibi kelimeleri bironş, bironz, tiren, bilok, biriç biçiminde yazardık... Bir zamanlar ispor biçiminde kullanılan kelime sonra Batı dillerinden gelen kelimelere olan ilgimizden ve gereksiz saygımızdan dolayı spor biçimini aldı. Trambet, tramvay, triko, transalantik, transit gibi kelimelerin özgün biçimlerine uyuldu. Prusya sözü bir ara Purusya biçiminde yazıldı sonra terk edildi..” (Zülfikar, 2008b: 436)

Kılavuz'da yapılan bu önerilerin hâlâ kabul gördüğü eserler de mevcuttur. Mesela, Gedikli (Gedikli, 1999), Adil Hikmet Bey'in *Asya'da Beş Türk* adlı eserini 1999 yılında yeni harflerle yayıma hazırlarken izlediği yöntemi eserin giriş bölümünde şöyle ifade etmiştir: “*Yabancı özel isimler hariç, Türkçenin fonetik imlasını tehdit eden batı kaynaklı hiçbir yabancı kelimenin resmi imlasına uyulmamış, bu kelimeler Türk dilinin kaidelerine göre yazılmıştır. Pilak, purogram, puropaganda gibi.*”(s.29) Bu prensibe uyan yazar, çevirisinde yabancı kelimelerin Türkçenin kurallarına uydurulmuş biçimlerine yer vermiştir.

Eserden örnekler:

“***Pilan*** uzun zaman ve dikkatle hazırlanmıştır.” (s. 17)

“*İttihat ve Terakki*’nin ***puropaganda*** faaliyetleri” (s. 17)

“***Gurup*** Bombay limanında ve şehrinde göz altına alınır...” (s. 19)

“*Hindistan*’da amatör, ***purofesyonel*** bir çok hafiyelerle uğraşmağa...” (s. 33)

“*Bizim uzun uzadıya yaptığımız ***purojeler*** bu hadise karşısında tamamen suya düştü.*” (s. 41)

“*Bu ananedir ki oralara giden ***huristiyan*** misyonerlerinin faaliyetini akim bıraktırıyordu.*” (s. 313)

“***Gıramafon*** çaldı.” (s. 315)

Emir, topluluk anlamına gelen Fransızcadan gelme *grup (groupe)* kelimesini, Türkçede söylendiği biçimiyle -baştaki çift ünsüzü ayrı hecelere ayırarak-yazmaktadır:

“*Paragraf, parçanın ana fikriyle ilgili olarak bir fikir, bir görüş açıklayan cümle ***gurubudur.****” (Emir 1977: 27)

Kelimelerin ikili kullanımlarını kaldıran *Yeni İmlâ Kılavuzu* (TDK, 1965)’nun Önsöz’ünü yazan Ömer Asım Aksoy da Türkçede sese dayalı imlanın olduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır: “*Yeni alfabemiz, dilimizin hemen hemen bütün seslerini göstermeye yetmektedir. Yazıldığı halde okunmayan, söylendiği halde yazılmayan harflerimiz bulunmadığı gibi, bir türlü yazılıp başka türlü okunan ses ve sözlerimiz de yoktur.*” (s. VII)

Aynı *Kılavuz*’da yer alan ve sese dayalı imlanın önemini vurgulayan şu sözler dikkat çekicidir:

“*Konuşmanın, olduğu gibi yazıya geçirilmesi çabasından seçil (fonetik) imlâ doğar. Her imlâ az çok seçildir. İmlâ eskidikçe seçilliğini yavaş yavaş kaybeder ve kaybettiği ölçüde de zorlaşır. İmlâ, seçil yapılabildiği ölçüde kolaylaşmış olur. Çeşitli milletlerin imlâsı, başlangıçta, seçil imlâ olarak yola koyulmuştur. Zamanla, gramer olaylarının etkisiyle, konuşmada artık hiç kullanılmayan, okunmayan sesler yazıda korunmak zorunda kalmış, böylece imlâ seçillikten uzaklaşıp, kelimenin şekline çok yer veren imlâ haline düşmüş, güçleşmiştir. **Bu***

bakımlardan çoğunluğun işine yarayan en elverişli, en kolay imlâ, sesçil imlâdır. Güç sayılan imlâların bugün yeniden düzenlenmesi yolu bulunsa, şüphesiz konuşmanın özelliklerine çok değer veren sesçil imlâ yolu yeğlenecektir. Yalnız, sesçil imlâ, herhangi bir kişinin konuşmasını yazıya aktaran bir imlâ değildir. Belirli bir toplumun konuşmasını yazıya geçirme çabasından doğan imlâyâ sesçil imlâ denir.” (s. 4)

Mademki en kolay ve çoğunluğun işine yarayan en uygun imla sese dayalı olandır, o hâlde bu imlanın -Türk’ün yazmakta zorlandığı çift ünsüzle başlayan kelimelerde uygulanmasına neden karşı çıkıldığını anlamak mümkün değildir. Nitekim “sesçil” imlayı savunan Aksoy ve *Yeni İmlâ Kılavuzu* (1965)’nu hazırlayanlar araya ünlü alan yazım biçimlerini terk ederek Türkçenin imlasını zora sokmuşlardır. *Kılavuz*’da yeni yöntem şöyle açıklanmaktadır: *İki ünsüzle başlayan spor, standart, program, gram, tren... gibi kelimeler, eski İmlâ Kılavuzuna göre, sipor, istandart, purogram, giram, tiren... biçiminde yazılabiliyordu. Yeni İmlâ Kılavuzu bunlardan yalnız spor, standart, program, gram, tren... imlâsını yeğlemiş, öteki yazılışları imlâ dışı saymıştır.* (s. XII)

Önerilen bu kural çerçevesinde başta çift ünsüz olan kelimelerin ikili yazımlarından vazgeçildi. Okullarımızda Türkçe öğretiminde zorlamalarla baştaki çift ünsüzün korunacağını –sebebini tam olarak açıklayamadan- yerleştirmeye çalıştık; “Tren” yazacaksınız fakat “tiren” diye okuyacaksınız, diye direndik. Çocuğa duyduğunu yaz, dedik; fakat duyduğu sesi yazınca da kızdık. İlköğretimde sınıf öğretmenlerimiz aynı sorunu hâlâ yaşamaktalar: Öğrenciye, Türkçede 6 çeşit hece vardır ve her hecede de mutlaka bir ünlü bulunur, demekteyiz. O zaman öğrenci, “kraliçe” kelimesini yazarken veya hecelerine ayırırken zorluk çekmeyecek mi?.. Bostancı, “kraliçe” kelimesinin hecelere ayrılması konusunda yaşanan sıkıntıyı şöyle açıklamaktadır: *“‘Kra-li-çe’ yanlıştır, çünkü hece bilgisiyle ters düşen bir durum taşımaktadır. ‘Kra’ ses topluluğudur, fakat iki hamlede çıkmaktadır. ‘K-ra-li-çe’ tarzındaki heceleme de yanlıştır, her bir hecede bir ünlü bulunması gerekmektedir. Çocuklar ve yetişkinler; ‘kraliçe’yi hecelemeğe çalışan herkes, sonuçta bir çıkmaza varacaktır.”* (Bostancı 2009: 549)

Türkçenin sese dayalı imlasının hayranlık uyandıracak güzellikte olduğunu yabancı bilim insanları da kabul etmektedirler. Nitekim bu konu ile ilgili olarak ABD’de çok satılan “Being Digital” (Sayısal Olmak) adlı kitabın 145’inci sayfasında Negroponte, şu sözlerle yer vermektedir:

“Birçok yerli ve yabancı dilcinin bilim, sanat adamının belirttiği bir gerçeği, bir kez daha dillendirerek, okunması son derece basit, grameri mantıklı bir dil ve okunduğu gibi yazılıyor; her harf telaffuz ediliyor; kelimeye takılıp da okunmayan ve bu yüzden de kafa karıştıran harfler yok. Dünya çapında değerlendirilince, bilgisayar sistemlerinde sentez yapmak için Türkçeden daha uygun bir dil düşünülemez.” (Akt. Aksan, 2005)

Dil bilginlerimiz dahi yazarken bazı kelimelerde çelişkiye düşmektedirler. Mesela TDK 1941, 1965 yazım kılavuzlarında “*Hristiyan*” biçiminde yazdığı kelimeyi; 1985, 2000, 2005 yazım kılavuzlarında “*Hristiyan*” biçiminde dizinine alır. Aynı kelimeyi TDK dışındaki yazım kılavuzları “*Hristiyan*” biçimiyle dizinlerine almışlardır³. Eker, bu kelimeye “*Ana dil konuşurları yazımda h ve r ünsüzler arasında bulunan /i/ yı kuvvetle hissetmektedirler*” diyor ve kelimenin “*Hristiyan*” biçiminde yazılacağını savunuyor (Eker 2005: 301).

Aslı *club* olan Fransızca kelime dilimize geçerken “*kulüp*” olmuştur. Bu kelime ikili yazıma karşı çıkan 1965 baskı *Yeni İmlâ Kılavuzu*’na “*kulüp (klüp)*” biçiminde ikili yazımıyla girmiştir. 2000 ve sonraki TDK basımı yazım kılavuzlarında ve diğerlerinde “*kulüp*” yazımı beğenilmiştir. Ediskun (2007)’a göre İslavcadan (*groş*), *Türkçe Sözlük* (TDK, 2005)’e göre ise Almancadan (*Groschen*) gelen *kuruş* kelimesinde de türeyen ünlü yazımda gösterilmiştir. Bu kelimelerdeki türeyen ünlünün yazımı, “söyleyişte türeyen ünlü gösterilmez” kuralına aykırı değilse “gurup”, “tiren”, “kiral” gibi kelimelerdeki türemenin de yazıda gösterilmesi kurala uygundur.

Yeni İmlâ Kılavuzu’nun basımından 35 yıl sonra yayımlanan *İmlâ Kılavuzu* (TDK, 2000)’nda, 1941 *İmlâ Kılavuzu*’yla getirilen önerilere övgü, 1965’te yapılan değişikliklere ise bir sitem vardır. Bu, *Kılavuzun* ön sözünde şu cümlelerle ifade edilir:

“Geç de olsa 1941’de basılan İmlâ Kılavuzu, Türk imlâsının birçok sorununu çözmüş ve imlâda sorun olabilecek birçok konuyu istikrara kavuşturmuştu. İmlâ kurallarının çoğu 1929’dan 1965’e kadar, tam 36 yıl hiç değişmemiş ve böylece bir gelenek oluşmuştu. Ancak başına ‘yeni’ sözü eklenerek ve 1. baskı olduğu belirtilerek 1965’te basılan Yeni İmlâ Kılavuzu bazı değişiklikler getirmiş ve oluşmuş geleneği sarsmıştır.” (s. VII)

Muharrem Ergin, üniversiteler için hazırladığı *Türk Dili* ders kitabında, başta çift ünsüz konusunda şunları söylemektedir: “*Türkçede kelime ve hece başında çift konsonant (ünsüz) bulunmaz. Türkçe yabancı asıllı böyle kelimeleri bile aynen kabul etmez ve onların başına veya iki konsonantın arasına vokal getirir: grup – gurup, stasyon – istasyon, slav – islâv gibi. Böyle kelimeler Türkçede yazıda asıllarındaki çift konsonantı muhafaza etseler bile, telâffuzda daima bir hece artarlar.*” (Ergin 1992: 136)

Hocam, bu sözülle, çift ünsüzle başlayan kelimelerin söylenişinde ortaya çıkan sesin hece sayısını artırdığını ifade etmektedir. Söyleyişte ortaya çıkan bu sesi neden yazıya geçirmedığımızı, bir dil eğitimcisi olarak, anlamakta güçlük çekmekteyiz. Sırf yazımda birlik olsun diye inanmadığımız bir şeyi öğrencilerimize öğretmek zorunda kalıyoruz. Belki de bu Zülfikar Hocamın da ifade ettiği gibi Batı’ya hayranlığımızın ve aşırı saygı duymamızın bir sonucudur (Zülfikar 2008b: 436). Nitekim Ergin Hocam, aynı ders kitabında “grup” kelimesindeki söyleyişte türeyen sesi yazıda korumaktadır:

³ Ana Yazım Kılavuzu (Ömer Asım Aksoy-2007), Temel Yazım Kılavuzu (Nijat Özön-1999), Yazım Kılavuzu (Ali Püsküllüoğlu-2004), Yazım Kılavuzu (Dil Derneği-2002).

“... Yani l, n, r, s, ş, y ile başlayan bazı **guruplar** bulunabilir.”, “Bu **gurupların** müşterek kaidesi şudur...”(s. 136)

Karamanlıoğlu (1978), doçençlik tezi olan *Gülistan Tercümesi*'nde söyleyişte türeyen sesleri korumuştur:

“... **firenc** zencirinden halâs itti dağı haleb-ke alıp...” (s. 67)

“...ol vakt-ka tigrî kim **firenc** esiri boldum tarâblis handakında” (s. 66)

“kim alarnıng sûretin körse **firiste-ler** azar” (s. 122)

Reşit Rahmeti Arat'ın *Kutadgu Bilig Tercümesi* (1979)'nde de “firişte”(melek) kelimesinin türeyen ünlü ile yazıldığını görmekteyiz:

“bu bod sın yoriğli kişi erse barça / **firiste** mü erdi olar ne bileyi” (s. 650)

Ahmet Midhat'ın *Denizci Hasan* (Hasan Mellâh)'ını Akyüz (1975) sadeleştirerek yayıma hazırlar. Akyüz, eserin “Önsözü”nde yazar ve eseri hakkında bilgi verirken, çift ünsüz arasında türeyen sesi yazıda göstermektedir:

“Türk okuyucusu, başka **Firansız** romancılarını da tanır...” (Önsöz-XV)

“Bir yandan da, türkçe ve **firansızca** özel dersler almağa başladı.” (Önsöz-XVII)

Akyüz, “Önsöz”de sadeleştirme sırasında eserin diliyle ilgili neyi göz önünde bulundurduğunu şöyle açıklamaktadır: “Yazarın bu ünlü romanı bugünün türkçesine aktarılırken, vokabüleri hakkında da bir fikir verebilmek için, sâdece, artık kullanılmaktan tamamıyla çıkmış yabancı kelimeler değiştirilip tamlamalar türkçeleştirilmiş ve, üslûb özelliklerini de belirtmek maksadı ile, cümle kuruluşunun elden geldiği kadar korunmasına çalışılmıştır.” (Önsöz-XXIII)

Bu ilke doğrultusunda sadeleştirilen eserde, çift ünsüzün türeyen ünlü ile ayrı hecelere bölündüğünü görmekteyiz. Örnekler:

“Lâkin, ana dili olan İspanyolcayı ne kadar bilmekte ise, Arab ve **Firansız** ve İtalyan lisanlarındaki mehâreti ondan da ziyâde olup...” (s. 40)

“... bu zâtın ismi İspanya ve **Firansa** târihlerinde geçip...” (s. 41)

“Lâkin, yine birtakım hesapsız **pirenlerin** aldatmaları neticesinde...” (s. 45)

“İkisi arabanın içine ve bu uşak da **ispirin** yanına binip, bağlar tarafına doğru yola düzöldüler.” (s. 56)

“... gözü bir kenarda demirlemiş olan gayet zarif bir **uskunaya** (iki direkli yelkenli gemi) ilişti...” (s. 257)

“... benim **huristiyan** olduğumu, İspanyol idüğümü öğrenmişler.” (s. 77)

Dizdaroğlu, yayıma hazırladığı Ahmet Râsim'in *Muharrir Bu ya* (1969) adlı eseri için yazdığı “Önsöz”de, “Kitabın dilini sadeleştirirken, elden geldiği ölçüde aslının havasını vermeye çalıştık. Bundan ötürü anlamı bugün de kolayca bilinen bazı kelime ve deyimler olduğu gibi bırakılmıştır.” demektedir. Eserde, başa gelen ünsüzler arasındaki türeyen sesin yazıda korunduğunu görmekteyiz:

“**Tirenin** ileri atılışından çekinerek yol kenarlarından fırlayıp otlığa doğru kış atarak kaçan inek...” (s. 25)

“... otuz bu kadar sene evvel **İslavlığı** ve dolayısıyla **Huristiyanlığı** Osmanlılık ve İslâm üzerine... saldırtan bu hükümdar...” (s. 30)

“Lobut, **usturpa** (ince bir halatın ucuna bir kurşun parçası bağlanarak yapılan kırbaç), kamışı ve benzeri dövme âletleri bu fikre hizmet ettikçe...” (s. 104)

“Eğer Moskof **Kıralı** senin kardaşın ise, benim de kardaşım demektir.” (s. 244)

“Artık yeni **Firenkler**, eski **Firenkler** gibi, İstanbul için...” (s. 326)

“Türk, **Firenk**, Kürt, Acem... birbirine karıştı.” (s. 326)

Bilgegil Hocam (1972), *Harabat Karşısında Namık Kemal* adlı eserinde özel isimde türeyen sesi göstermezken cins isimdekini korumaktadır:

“Vatan yahut **Slistre** yazarına...” (s. 118)

“Oripid, Makedonya **kıralı** Archélaos’un teveccühünü kazanmış...” (s. 220)

Bahaeddin Yediyıldız (2009: 489), Yetmiş Yedinci Dil Bayramı Açış Konuşması metninde grup kelimesindeki söyleyişte türeyen sesi yazıda göstermektedir:

“Bu katkılar hem belli bir coğrafya parçasını hem de onun üzerinde yaşayan insan **gurubunu** biçimlendirir.”

Yazarlarımız ve bilginlerimizin eserlerindeki bu örnekler, araya bir ünlü getirerek de iki ünsüzün ayrı hecelere ayrılmasının mümkün olabileceğini ve bu durumun yazıya da aktarılabilceğini göstermektedir. Hatta TDK, *Türkçe Sözlük* (2005b)’e aldığı İtalyanca “*brillante*” kelimesini “*pırlanta*”; Fransızca “*club*” kelimesini “*kulüp*”; Almanca “*Groschen*” kelimesini “*kuruş*” biçiminde yazmaktadır.

5. Sonuç:

Türkçemin *Anadolu* kelimesini İngilizce *Anatolia*, Fransızca ise *Anatolie* biçimine sokarak kendi özelliklerine uydurmaya çalıştığı gibi kültür, bilim ve bir dünya dili olan Türkçe de gücünü göstermiş; yabancı kelimeleri kendi özellikleri doğrultusunda değiştirerek almıştır. Bu konuda genel olarak herhangi bir sorun yoktur. Sorun, çift ünsüzle başlayan yabancı kelimelerin yazımında ortaya çıkmaktadır. Bu sorun, kelimenin başına veya iki ünsüzü arasına bir ünlü getirilerek aşılmaya çalışılmıştır. Böylece baştaki çift ünsüz ayrı hecelere dağıtılmış ve kelime Türkçenin kuralına uygun hâle getirilmiştir.

Sorunun başa ünlü getirilerek çözülmesi olayı dilimizde tutmuştur. Dilimize Batı dillerinden gelerek yerleşen *ı-skaça*, *ı-skota*, *ı-stampa*; *i-skarpin*, *i-skele*, *İ-skoç*, *i-skonto*, *i-spirito*, *i-stasyon*; *u-skumru*, *u-skuru*, *u-sturpa* gibi kelimeler de bunu kanıtlamaktadır. Yazımda yaşanan ve güncelliğini de koruyan sorun, iki ünsüzün araya bir ünlü getirilerek ayrı hecelere bölünmesindedir. Bu tür kelimelerin söylenişinde bir sorun yoktur. Çünkü iki ünsüz, türeyen Türkçe bir ünlü ile ayrı hecelere ayrılmaktadır: *kıral*, *pirenses*, *sipor*, *tiren* gibi.

Türkçenin imlasında genel olarak ses hâkim olduğuna göre söyleyişte türeyen sesin yazıda gösterilmesi uygun bir davranıştır. Hem bu davranış imlamızı da kolaylaştırmaktadır. Yazarlarımızın, hatta dil ve edebiyat sahasında önemli görevler üstlenmiş şahsiyetlerimizin yazmış olduğu eserlerde de *gurup (topluluk), kıral, kulüp, tiren, pirense, usturpa; Fıransızca, Hıristiyan, Firenk, İslav* gibi pek çok kelimedede türeyen sesin korunduğunu görmek mümkündür.

Verilen örneklerden de yola çıkarak, ünsüzler arasında söyleyişte türeyen Türkçe sesin yazıda da gösterilmesi ve değerli dilcilerimizin konuyu yeniden değerlendirmesi gerektiğini düşünüyorum.

Kaynakça

- Aksan (2005), Prof. Dr. Doğan, *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, Bilgi Yayınları.
- Aktaş (2007), Dr. Ayfer, “Türkçede Almanca Kaynaklı Kelimeler”, *Türk Dili*, TDK, S. 666, Haziran 2007.
- Akyüz (1975), Prof. Kenan, *Denizci Hasan* (Yazarı: Ahmet Midhat), Kültür Bakanlığı, 1000 Temel Eser: 75, MEB, İstanbul.
- Arat (1979), Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig- Metin*, 2. Baskı, TDK.
- Banguoğlu (1941), Dr. Tahsin, *Dil Bahisleri-1*, Vakıf Matbaası, İstanbul.
- Bilgegil (1972), Prof. Dr. Kaya, *Harabat Karşısında Namık Kemal*, İrfan Yayınları, İstanbul.
- Bostancı (2009), Dr. Gülcan Çolak, “Kraliçe’yi Heceleme”, *Türk Dili*, TDK, S. 690, Haziran 2009, Ankara.
- Dizdaroğlu (1972), Hikmet, *Muharrir Bu Ya* (Yazarı: Ahmet Râsim), MEB, Ankara.
- Ediskun (1963), Haydar, *Yeni Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ediskun (2007), Haydar, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, 11. Baskı, İstanbul.
- Eker (2005), Doç. Dr. Süer, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Emir (1977), Sabahat, *Mektup Yazma Sanatı*, Emir Yayınları, İstanbul.
- Ergin (1992), Prof. Dr. Muharrem, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak, İstanbul.
- Gedikli (1999), Yusuf, *Asya’da Beş Türk*, Yazarı: Adil Hikmet Bey, Ötüken.
- Kaplan (1976), Mehmet, “Nabi ve Orta İnsan Tipi”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-1*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Karamanlıoğlu (1978), Doç. Dr. Ali Fehmi, *Gülistan Tercümesi*, MEB, 1. Baskı, İstanbul.
- Korkmaz, Prof. Dr. Zeynep, “Dünya Dili-Bilim Dili ve Türkçemiz Açısından Çözüm Bekleyen Bir Çelişki”, *Türk Dili*, TDK, S. 630, Haziran 2004.
- Milliyet, *Büyük Larousse*, C. 23, S. 11804, İstanbul.

- TDK (1941), *İmlâ Kılavuzu*, Ankara.
- TDK (1948), *İmlâ Kılavuzu*, Ankara.
- TDK (1956), *İmlâ Kılavuzu*, Ankara.
- TDK (1965), *Yeni İmlâ Kılavuzu*, Ankara.
- TDK (2005a), *Yazım Kılavuzu*, Ankara.
- TDK (2005b), *Türkçe Sözlük*, Ankara.
- TDK (2008), *Türk Dili*, S. 673, Ocak 2008.
- Tuğlacı (1983), Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Yediyıldız, Prof. Dr. Bahaeddin, “Yetmiş Yedinci Dil Bayramı Açış Konuşması”, *Türk Dili*, TDK, S. 694, Ekim 2009.
- Yesari (1974), Mahmut, *Tipi Dindi*, Toker Yayınları, İstanbul.
- Zülfikar (2008a), Prof. Dr. Hamza, *Doğru Yazma Ve Konuşma Bilgileri-1*, Zerpa Yayını, Ankara.
- Zülfikar (2008b), Prof. Dr. Hazma, “Dünden Bugüne Türkçe-Yeni Türk Harflerinin Kabulünden Sonraki Bazı Gelişmeler”, *Türk Dili*, TDK, Sayı: 683, Kasım 2008.